

5. Ушинський, К. Д. Твори [Текст] : в 6-ти т. Т. 2. Педагогічні статті та матеріали до "Детского мира" та "Родного слова" / К. Д. Ушинський; відп. за укр. вид. Г. С. Костюк, С. Х. Чавдаров. – К. : Рад. шк., 1954. – 449 с.

6. Щербань П. Погляди К. Ушинського на зміст та методику виховання та навчання дітей в сім'ї та школі [Текст] / П. Щербань // Освіта. – № 33. – 2003. – С. 4–5.

Анжеліка Неділько

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ МИХАЙЛА СЕРГІЙОВИЧА ГРУШЕВСЬКОГО

*Добре робити історію важливіше,
ніж гарно писати її*

М. Грушевський

Михайло Сергійович Грушевський – відома постать в українській історії кінця XIX – першої третини XX ст. Його відносять до ряду видатних вітчизняних вчених-істориків, а також громадсько-політичних діячів, сьогодні ми з впевненістю можемо стверджувати, що він не лише досліджував історію, але і власноруч творив її. Про це свідчать значні його праці в різних галузях та їх значення в сьогоденні. Останнім часом значна частина українських вчених, дослідників все більше уваги приділяють його роботам та поглядам, серед них важливе місце займають педагогічні погляди, адже Михайло Сергійович був невідомим борцем за відродження української школи і педагогіки. Його творчий доробок був спрямований на розбудову Української держави, патріотичного виховання молоді.

Метою даної статті є погляди М. Грушевського щодо концепції виховання учнівської молоді, характеристика народної школи і вивчення проблем дидактики.

Педагогічні погляди М. Грушевського сформувалися в добу національно-визвольної революції та особливо укріпилися під час існування Української Народної республіки. Його погляди виражалися в його переконаннях:

– школа і освіта здійснюються на засадах традицій національної культури обов'язково рідною мовою;

– національна свідомість має домінувати у вихованні моральності;

– школа, освіта і педагогічна наука в суверенній і незалежній державі мусять бути незалежними від будь-якого чужинського впливу, крім творчого засвоєння кращого досвіду вчительських, науково-дослідних та інших об'єднань [4].

Видатний вчений говорив, що серед найважливіших потреб розвитку народного виховання є потреба рідної школи, без якої люди ніколи не зможуть вийти на дорогу самостійного життя і залишатимуться лише пасинками чужих народів. М. Грушевський говорив, що добре навчати можна тільки тією мовою, яку діти добре знають і розуміють, тобто мовою, якою вони розмовляють з перших років життя і мовою, що навчають їх батьки. Навчання й розвиток дітей, поставлених в умови оволодіння грамотою на нерідній і незвичній для них російській мові, дає негативні наслідки. Відповідно, навчання рідною мовою вважав головним принципом організації народної освіти.

Намагаючись втілити цей принцип у життя, видав «Історію українського народу», «Коротку історію України», «Ілюстровану історію України», інші навчально-методичні посібники. Написав безліч статей, у яких відстоював та обґрунтовував важливу виховну роль історичної пам'яті українського народу та навчання саме українською мовою і саме в національних школах. Через деякий відрізок часу він зібрав свої напрацювання стосовно даної тематики у наступні збірки: «Хто такі українці й чого вони хочуть», «На порозі Нової України», «Вільна Україна». Намагаючись донести слово української науки та освіти до читача, ініціював у 1899 р. створення «Української Видавничої Спілки» – першого в Україні українського видавництва [3]. Розглянута добірка статей

М. Грушевського в свій час відіграла важливу роль у поясненні ситуації щодо української мови і національної освіти. Аргументи вченого і громадського діяча доводили необхідність відродження національної культури.

Таким чином, М. Грушевський вважав, що в навчальному процесі велику роль необхідно приділяти проблемам дидактики. Наполягав на тому, щоб всі навчальні дисципліни необхідно розподілити на дві підгрупи. До першої групи видатний вчений України зараховував предмети, що мають дати учням пізнати саму сутність життя, а до іншої – гуманітарні дисципліни [1]. Саме завдяки вивченню гуманітарних дисциплін в учнів будуть формуватися навички комунікативної компетентності.

На його погляд у рідній школі учні мають прилучитися до надбань духовної культури свого народу, його історії, культури, традицій, звичаїв, побуту тощо. Тобто зміст освіти і виховання повинен відбивати національні особливості українського народу, внаслідок чого в учнів мав формуватися народний світогляд, національна свідомість, характер, спосіб мислення, діяльність, народна мораль тощо [2]. М. Грушевський був визначною людиною, він на власні кошти заснував у Києві школу імені свого батька. Намагаючись забезпечити нормальний розвиток українського шкільництва в Галичині, він очолював львівську Крайову Шкільну Раду.

Педагог також наголошував на тому, що змін у галузі освіти треба домагатися спільними зусиллями, необхідно визначити єдині вимоги для всіх, а не дискутувати між собою щодо мовних особливостей регіонів, звичних для народної мови слів. У цих мовних суперечках залишаються поза увагою найбільш важливі питання – підняття рангу української мови, поширення її в школі та книгодрукуванні («За слова і букви»).

У період реформ сучасної школи України творчий доробок вченого знову займає головне місце у відтворенні національної свідомості учнівської молоді, підвищенні рівня педагогічної культури батьків, зростання ролі вчителя. Більш того, його теоретичні надбання мали безпосередній вплив на збереження національного духу українців у різних куточках світу [1].

М. Грушевський був одним із лідерів українського педагогічно-просвітницького руху кінця XIX – перших десятиліть XX ст., він вважав, що навчання рідною мовою є головною умовою існування національної школи. Також він вивчав історію та вплинув на неї, на її формування, так як долучився до становлення національної інтелігенції, учительства, рідної українськомовної школи, численних освітянських проектів, був засновником історичних наукових шкіл, кафедр. Тому саме Михайло Сергійович Грушевський є одним із лідерів національ-

ного відродження, так як йому належить важлива роль у формуванні сучасного суспільства і не лише за рахунок освітнього процесу [1].

Отже, М. Грушевський яскрава і важлива постать в історії України, саме він відстоюючи право українського народу мати свою народну мову і навчати своє підрастаюче покоління цією мовою, зробив великий внесок у розбудову національної системи освіти в Україні. І на сьогодні приділяється значна увага з боку науковців до його творчості та поглядів, адже деякі з них, і на сьогодні, не втратили своєї актуальності.

Список використаної літератури

1. *Герасименко С.Ю.* Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Світлана Юрійвна Герасименко. – Дрогобич, 2012. – 235 с.
2. *Грушевський М.* Про українську мову і українську школу / Михайло Грушевський. – К.: Веселка, 1991. – 46 с.
3. *Лузан П. Г.* Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – Київ : НАКККіМ, 2010. – 296 с.
4. *Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т.* Історія української школи і педагогіки: Навчальний посібник / За ред. О.О. Любара. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 450 с.

Тетяна Сорока

ПОГЛЯДИ А.С. МАКАРЕНКА НА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

*Навчити людину бути щасливою – не можна,
але виховати її так, щоб вона
була щасливою, можна*

А.С. Макаренко

Виховання особистості на сьогодні є одним із найважливіших завдань суспільства і держави, яке повинно бути невід’ємним в житті кожної людини. Адже підрастаюче покоління – це майбутнє нашого суспільства і правильне виховання молоді робить людей високоморальними і гідними громадянами своєї країни. Саме А.С. Макаренко зумів зробити більше ніж багато-хто з вчених, щоб з хлопчиків і дівчаток виховати щирих, добрих і гідних людей. Підтвердження цьому є те, що і на сьогодні вчителі шкіл і батьки використовують його методи, ідеї та погляди у вихованні дітей.

Виховання формується з соціальних потреб, та суспільного життя людини. Метою А.С. Макаренка було прагнення навчити людину правильно мислити і виконувати свої обов’язки як громадянина своєї країни. На його думку важливе значення у вихованні особистості має сім’я, а також праця, що і є фундаментом виховання у кожного народу. Педагогічна спадщина видатного А.С. Макаренка, його погляди, ідеї на виховання, є актуальними і для сьогодення. Ми можемо сказати, що А.С. Макаренко – наш сучасник.

Метою даної статті є дослідження поглядів А.С. Макаренка на виховання молоді.